

AKADEMIA
ŁOMŻYŃSKA

Dr hab. n. med. Małgorzata Knaś-Dawidziuk, prof. AŁ
Wydział Nauk o Zdrowiu
Akademia Łomżyńska

Dziekanat Wydziału Nauk o Zdrowiu

wpłynęło dnia 07.08.2023

RPH/7222/2023

Recenzja
rozprawy doktorskiej mgr. Stanisława Malca
pt. „Świadczenie usług szczepiennych przeciw Covid-19 w polskich aptekach,
jako jeden z nowych elementów opieki farmaceutycznej”

Promotor: dr hab. n. med. Tomasz Kleszczewski
Promotor pomocniczy: dr n. o zdr. Anna Knyszyńska

Pandemia Covid-19, która ogarnęła cały świat w 2020 roku, była współcześnie najbardziej zaskakującym globalnym problemem medycznym zagrażającym życiu każdego człowieka. Wprowadzenie szczepień ochronnych odwróciło bieg pandemii, ale najistotniejszym stało się zaszczepienie przeciwko wirusowi SARS-CoV-2 jak największej ilości populacji ludzkiej. W Polsce, w proces ten włączyli się również farmaceuci, na których ustawa z dnia 10 grudnia 2020 r. o zawodzie farmaceuty (Dz.U. 2021 poz. 97, tekst jednolity) nakłada obowiązek uczestniczenia w opiece farmaceutycznej pacjentów. Pozwoliło to na zwiększenie liczby wykonanych szczepień w jak najkrótszym czasie. Jednocześnie dopuszczenie farmaceutów do wykonywania szczepień przeciwko Covid-19 dało nowe możliwości wsparcia systemu zdrowotnego poprzez umożliwienie wykonywania w aptekach szczepień również przeciwko innym chorobom.

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska Pana mgr. Stanisława Malca pt. „Świadczenie usług szczepiennych przeciw Covid-19 w polskich aptekach, jako jeden z nowych elementów opieki farmaceutycznej” jest 141-stronicową pracą, zawierającą 31 tabel, 31 rycin i 124 pozycje piśmiennictwa (jak podaje Autor). Struktura rozprawy jest typowa dla prac doktorskich.

W rozdziale „**Wstęp**”, mieszczącym się na 33 stronach, Doktorant przybliżył tematykę epidemiologii i przebiegu pandemii Covid-19. Autor przedstawił również wiedzę na temat roli dostępnych metod profilaktyki w rozwoju choroby Covid-19 wraz ze szczegółowym opisem dostępnych na rynku szczepionek. Mgr Stanisław Malec przybliżył również temat opieki farmaceutycznej realizowanej w aptekach przez farmaceutów. Rozdział ten dobrze wprowadza czytelnika w problematykę zagadnień podejmowanych w rozprawie.

W „**Celach pracy**” Doktorant postawił sobie zadanie badawcze (ankietowe), za pomocą którego zamierzał poznać opinię farmaceutów na temat świadczenia usług szczepień przeciw Covid-19 w polskich aptekach. Cel ten miał zostać osiągnięty poprzez uzyskanie odpowiedzi na 7 pytań stanowiących cele szczegółowe. Cel główny i cele szczegółowe są prawidłowo sformułowane.

W rozdziale „**Materiały i metody**” Doktorant przedstawił dane dotyczące zgody Komisji Bioetycznej na przeprowadzenie badań, formy przeprowadzenia badania oraz osób włączonych do badania. Ankietyzacji poddano 403 farmaceutów z całej Polski. Kwestionariusz zawierał 40 pytań zamkniętych opracowanych przez Autora. Pełna wersja arkusza ankiety stanowi załącznik drugi w rozdziale 12 dysertacji. Kwestionariusz ankiety został skonstruowany prawidłowo. Zakres pytań ankietowych jest wystarczający, aby uzyskać dane pozwalające na uzyskanie odpowiedzi na przedstawione w pracy cele.

Analiza statystyczna uzyskanych wyników została wykonana prawidłowo. Do oceny zależności pomiędzy danymi wykorzystano test chi-kwadrat z poprawką Yatesa. Do oceny zależności pomiędzy zmiennymi użyto testu korelacji chi-kwadrat. Za istotną statystycznie wartość p przyjęto $p < 0,05$.

Rozdział „**Wyniki**” stanowią 43 strony dysertacji, na których Pan mgr Stanisław Malec opisał uzyskane w przebiegu zadania badawczego wyniki. Autor udowodnił znaczenie udziału farmaceutów w procesie szczepienia w aptekach przeciw Covid-19 oraz możliwości rozwoju opieki farmaceutycznej o wykonywanie szczepień profilaktycznych. Uzyskane wyniki Autor przedstawił za pomocą czytelnych tabel i rycin. Rozdział ten jest opracowany bardzo rzetelnie, omówienie otrzymanych wyników jest bardzo dokładne, a dodatkowe graficzne i tabelaryczne przedstawienie wyników bardzo ułatwia czytanie tej części dysertacji. Ponieważ otrzymane przez Doktoranta wyniki są w chwili obecnej unikalne Autor powinien poważnie rozważyć konieczność ich opublikowania i przedstawienia szerokiemu gronu naukowców, badaczy i znawców tematu.

W 10-cio stronicowym rozdziale „**Omówienie wyników i dyskusja**” Pan mgr Stanisław Malec omówił i przedyskutował uzyskane wyniki z wynikami badań innych autorów, które dostępne są w piśmiennictwie krajowym, jak i zagranicznym. Należy podkreślić, że zebrane przez Autora dane stanowią doskonałe źródło informacji dotyczących szczepień przeciwko Covid-19 przeprowadzonych przez polskich farmaceutów, do tej pory nieopisanych w polskim piśmiennictwie naukowym. Doktorant prawidłowo stosuje nomenklaturę fachową, opanował technikę pisania tego typu prac, co świadczy o opanowaniu warsztatu badawczego i znajomości literatury. Piśmiennictwo wykorzystane w tym rozdziale stanowią prawidłowo dobrane pozycje literaturowe.

Rozprawę kończy siedem **wniosek** podsumowujących dysertację, które odpowiadają postawionym na początku pracy szczegółowym celom badawczym:

1. Farmaceuci wykonujący szczepienia uznali za słuszne wprowadzenie tej usługi w aptecę jako formę poszerzenia zakresu swoich kompetencji.
2. Uczestnicy kursów kwalifikacyjnych do szczepienia i wykonywania szczepień nie mieli znaczących zastrzeżeń co do prowadzenia kursów. Zastrzeżenia głównie tyczyły się występowania zbyt małej liczby terminów i zbyt małej liczby ośrodków prowadzących szkolenia.

3. Szczepienia w aptekach spotkały się z pełną aprobatą pacjentów, którzy chętnie korzystali z tej usługi.
4. W opinii farmaceutów wykonujących szczepienia w aptekach stali pacjenci stanowili ok. 20% puli wszystkich pacjentów szczepionych w aptece.
5. Polscy farmaceuci chcą utrzymać usługę szczepienia w aptekach i dodatkowo poszerzać je o kolejne szczepienia.
6. W opinii farmaceutów należy poszerzać zakres świadczonych usług w aptece w pierwszej kolejności o możliwość wystawiania refundowanych recept w ramach kontynuacji zalecenia lekarskiego.
7. Poszerzenie usług świadczonych w aptekach może przyczyniać się do poprawy wizerunku farmaceuty w społeczeństwie.

Wniosek czwarty jest opisem wyników. Podkreślić jednak należy znaczenie wniosków pierwszego, trzeciego i szóstego, które idealnie podsumowują całość pracy.

W rozdziale „Piśmiennictwo” mgr Stanisław Malec umieścił dane bibliograficzne 124 pozycji piśmienniczych, z których 52% stanowiły artykuły naukowe. 58% cytowanego piśmiennictwa są to pozycje obcojęzyczne. 37% stanowią cytowania informacji znajdujących się na stronach internetowych. Użyte piśmiennictwo jest najnowszym piśmiennictwem pochodzącym z ostatnich 10 lat.

Niestety Doktorant nie ustrzegł się niedociągnięć w trakcie tworzenia przedstawionej do oceny dysertacji. Wystąpił brak jednolitego sformatowania spisu skrótów, piśmiennictwa i kwestionariusza ankiety. Autor dwukrotnie umieścił w piśmiennictwie tę samą pozycję piśmienniczą (poz. 78 i poz. 83), umieścił dane bibliograficzne jednego artykułu w dwóch punktach (poz. 94 i poz. 95) oraz nie umieścił w spisie piśmiennictwa pozycji dotyczącej opisu analizy statystycznej (Stanisz A. Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STASTISTICA PL na przykładach). Dlatego praca nie powstała na podstawie 124 pozycji piśmienniczych tylko 123. Autor nie zaznaczył w tekście opisującym wyniki, że w dysertacji wyniki są również przedstawione za pomocą tabel i rycin. W pracy występują nieliczne błędy edytorskie oraz

językowe. Jednakże przedstawione przeze mnie uwagi nie umniejszają merytorycznej wartości dysertacji.

Podsumowując stwierdzam, że praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Napisana jest zgodnie ze stawianymi wymogami pracom tego typu. Doktorant pokazał, że posiada wiedzę naukową i doświadczenie, co umożliwiło prawidłowo zaplanować badania, przeprowadzić proces ankietyzacji i na podstawie otrzymanych wyników poprawnie sformułować wnioski. W związku z powyższym **oceniam pracę pozytywnie.**

Biorąc pod uwagę wszystkie elementy przeprowadzonej oceny mogę z pełną odpowiedzialnością stwierdzić, że rozprawa doktorska **Pana mgr. Stanisława Malca pt. „Świadczenie usług szczepiennych przeciw Covid-19 w polskich aptekach, jako jeden z nowych elementów opieki farmaceutycznej”** spełnia wymogi określone w obowiązujących przepisach prawa. **Dlatego zwracam się z wnioskiem do Wysokiego Senatu Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie o dopuszczenie Pana mgr. Stanisława Malca do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.**

Białystok, 01.08.2023r.

dr hab. n. med. Małgorzata Knaś-Dawidziuk, prof. AŁ